

Ростецька Світлана Іванівна

Особливості формування регіональної ідентичності: кейс Італії

УДК 355.426

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-2.10>

Ростецька Світлана Іванівна
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних наук і права
Південноукраїнського національного
педагогічного університету
імені К.Д. Ушинського
вул. Старопортофранківська, 26,
Одеса, Україна

Кожна конкретна країна характеризується своїми особливостями політики формування загальнонаціональної ідентичності на основі регіональних ідентичностей.

У статті визначено специфіку процесу формування регіональної ідентичності в Італії як країні із прикладами деволюції у системі зав'язків Центр–Регіони, наявністю політичних криз та конфліктів.

Дослідження враховує контекст як історичної спадщини, так і сучасних глобалізаційних процесів, які, безсумнівно, грають важливу роль у конструюванні моделі регіональної ідентичності будь-якої держави.

Зазначено, що в Італії, незважаючи на досить велику кількість різних сепаратистських рухів і їх активну діяльність, жодному з них не вдалося досягти поставлених цілей і обійти італійську Конституцію. При цьому потрібно зазначити, що положення національних і мовних меншин у країні не можна назвати критичним, позаяк вони представляють свої інтереси в Парламенті (і в Сенаті, і в Палаті депутатів). Наполегливість у діях сепаратистських рухів пов'язана з їх глибоким історичним корінням. Можливим каталізатором рухів може стати проблема напливу біженців з країн Близького Сходу. Величезний наплив мігрантів призведе до погіршення соціально-економічної обстановки в країні, внаслідок чого збільшиться число прихильників різних сепаратистських рухів. У якийсь момент центральна влада може не втримати ситуацію під контролем, і не буде гарантії того, що Італія тривалий час зможе проіснувати як єдина держава. Але в Італії спроби окремих регіонів змінити відносини з центром пов'язані в основному з економічними міркуваннями, тому простого перерозподілу повноважень на їх користь буде цілком досить для того, щоб зберегти єдність країни, нехай і на інших, федеративних засадах.

Зазначено, що позитивним аспектом для ЄС може вважатися те, що італійські популісти-євроскептики не ставлять на порядок денний питання про вихід Італії з ЄС за прикладом британців.

Ключові слова: ідентичність, національна ідентичність, регіональна ідентичність, конфлікт, політична криза, сепаратизм.

Вступ. Сучасні політичні процеси в країнах Європи, як і у всьому світі, характеризуються ростом значимості регіонального фактора. При цьому поняття «регіон» ускладнюється і не обмежується лише географічними, етнічними і конфесійними межами. Регіони включаються в міжнародну економічну кооперацію, об'єднуються в міжрегіональні асоціації, спираючись на принцип субсидіарності, підтримують різноманітність власних інтересів, серед яких не тільки економічні, а й часто етнокультурні, що виходять за рамки однієї держави. Формування і просування регіональної ідентичності стало невід'ємною частиною комплексу міжнародних і зовнішньоекономічних регіональних зв'язків.

Кожна конкретна країна характеризується своїми особливостями політики формування загальнонаціональної ідентичності на основі регіональних ідентичностей. Саме взаємодія регіональних ідентичностей у рамках єдиного політичного простору може відбуватися по-різному: процеси етнолінгвістичного і культурного синтезу спочатку зовсім різних регіональних ідентичностей; вибудовування мультикультурного простору навколо домінуючого, центрального в культурному і етнічному сенсі ядра; пошук компромісу між різними етнічними і мовними групами; виключення з політичного порядку питання про необхідність інте-

грації регіональних ідентичностей у загальнонаціональну єдність у разі збереження їх культурної та іншої своєрідності і т.д.

Активний пошук основ ідентичності, гострий інтерес до минулого країни, спроби визначення змісту таких понять, як громадянин, нація, – всі ці питання актуалізуються у сучасному суспільстві. З ростом популярності ідей глобалізму сучасна держава-нація переживає кризу суспільно-політичного ладу. Саме в останні десятиліття процеси політичної дезінтеграції з'явилися в багатьох федеративних і унітарних державах Західної Європи. І власне в Італії цей процес хоч і є латентним, на відміну від Великої Британії або Іспанії, але водночас викликає науковий інтерес і в частині дослідження власної моделі співіснування національної та регіональної ідентичностей.

Мета та завдання. Тому метою статті є визначення специфіки процесу формування регіональної ідентичності в Італії, країні із прикладами деволюції у системі зав'язків Центр–Регіони, наявності політичних криз та конфліктів.

Результати. За Конституцією Італія – унітарна держава, але насправді італійська єдність є досить хитким поняттям. Об'єднання країни під егідою п'ємонтської монархії сталося півтора століття тому, але регіональні відмінності яскраво простежуються і нині.

Перш за все необхідно згадати історичне минуле країни. Пізніє об'єднання Італії (в масштабах європейської історії воно сталося лише 150 років тому) відіграло безпосередню роль у тому, яким є нинішній рівень національної та регіональної ідентичностей італійців. З терміном «Рісорджіменто» прийнято пов'язувати початок формування і розвитку національної самосвідомості. В умовах сучасної італійської дійсності досі немає єдиної думки з приводу періодизації процесу Рісорджіменто – національно-визвольної революції, що розтягнулася на більшу частину XIX століття. Традиційно роком об'єднання Італії прийнято вважати 1861, проте з великою кількістю застережень. Досі ведуться суперечки про те, коли ж саме почався цей процес, адже ще після Віденського конгресу 1815 року шанси на об'єднання були дуже малі: сама ідея італійської нації здавалася далекою і навіть не особливо бажаною для більшості італійців. Італія існувала лише як географічне поняття, і не більше того. І як справедливо зазначає Валеріо Линтнер у своїй роботі «Італія. Історія країни», в процесі Рісорджіменто і об'єднання Італії не можна бачити історичну неминучість, викликану нездоланими силами. Швидше, це була низка не зв'язаних між собою і навіть випадкових подій, які завершилися створенням історичної і багато в чому культурно логічної і узгодженої єдності, яку ми спостерігаємо зараз [3, с. 194].

Для багатьох поколінь дослідників Італії ключовою була фраза, яку приписують одному із творців Рісорджіменто, активному учаснику процесу політичного об'єднання держави Массімо д'Адзельо: «Італію ми створили, тепер ми будемо створювати італійця». Такий вислів багато в чому пояснює актуальність і важливість постановки проблеми самоідентифікації на момент територіального об'єднання країни.

Сучасний відомий фахівець з Італії І.Б. Левін з приводу цього питання пише таке: «Фокусує увагу на відсутності» італійця в уже зробленому «єдиному національно-державному просторі Італійського королівства, Массімо д'Адзельо відсилав до спадщини багатівкової роздробленості країни, до її етнолінгвістичної різноманітності. ... Заклик «зробити італійця» прочитувався іноді і як необхідність покінчити з дробленням територіально-адміністративного віднесення жителів півострова. До початку Рісорджіменто в Італії існували вісім держав, кожна – зі своєю митницею, монетою, системою заходів. Окрім того, країна була розділена на безліч провінцій і муніципій: до моменту об'єднання в ній налічувався 7721 міст (у сусідній Франції з територією вдвічі більшою їх було 1 307), з яких 713 сходили до доримської і 1971 – до римської епохи (не випадково середньовічною метафорою Італії була «країна міст»). Чи не кожен з цих населених пунктів був центром, столицею, цита-

деллю чогось – герцогства, графства, абатства і т.д. – і ревниво курирував власні порядки, традиції, звичаї» [2, с. 89].

Наприклад, у мові. У роки Рісорджіменто на так званій стандартній італійській мові висловлюватися тільки один житель Італії із сорока, інші тридцять дев'ять говорили на місцевих діалектах. Загальна для всіх мов, створена на основі флорентійського діалекту часів Данте і Боккаччо, змогла їх потіснити (але не витіснити) тільки з поширенням радіо і телебачення, однак мовної єдності досі досягти не вдалося. Будь-який житель країни здатний за однією-двома фразами безпомилково визначити, з якої області і навіть з якого міста родом його співрозмовник. Нерідко буває так, що як тільки один італієць переходить зі стандартної мови на свій діалект, співрозмовник перестає його розуміти.

Мовою відмінності не обмежуються. Багато жителів Італії сприймають себе насамперед як венеціанців або неаполітанців і тільки потім як італійців. Адміністративно країна розділена на двадцять областей, але є й інший, неофіційний розподіл на Північ і Південь. Північ багатий настільки, що за рівнем життя практично не поступається Північній Європі. Південь на цьому тлі виглядає іншою країною: рівень доходів у Калабрії, Кампанії, Апулії і на Сицилії в два рази нижчий, ніж у Ломбардії, Венето і Емілії-Романьї.

У дуже спрощеній формі наявний економічний поділ Італії можна змалювати так: у країні існує динамічний промисловий і фінансовий центр на Півночі і напіваграрна інертна периферія на Півдні.

У претензіях, які південці і сіверяни висувують один одному, довга історія. Процес, який на Півночі вважали об'єднанням Італії, на Півдні багато хто сприймав як незаконне завоювання Королівства обох Сицилій П'ємонтом (блискуче виклад цієї точки зору дав Томазі ді Лампедуза в романі «Леопард»). Започаткована Муссоліні спроба викувати з мешканців Апеннінського півострова єдину націю, спадкоємицю Римської імперії, не увінчалася успіхом і залишила по собі недобру пам'ять.

В Італії, як і у світі загалом, регіон стає важливим рівнем політичного і економічного діалогу, де національні, наднаціональні і глобальні сили зустрічаються із місцевими вимогами.

Однією із гострих проблем, з якою нерозривно пов'язана регіональна ідентичність, є проблема сепаратизму в Італії.

Згідно з Конституцією Італії, особливі форми й умови автономії мають п'ять регіонів: Фріулі-Венеція-Джулія, Сардинія, Сицилія, Трентіно-Альто-Адідже і Валле-д'Аоста. Саме ці регіони володіють найбільшою політичною та економічною вагою серед усіх адміністративно-територіальних одиниць італійської держави. У них же найбільш яскраво виражені і сепаратистські настрої. Це насамперед пов'язано з історичними причинами.

До прикладу, більша частина провінції Фріулі-Венеція-Джулія, що примикає до Трієста, після Другої світової війни була передана Югославії. З низки численних мовних меншин виділяється етнічна та мовна словенська меншість. В області Трентіно-Альто-Адідже, що включає у себе автономні провінції Тренто і Больцано, близько 70% жителів становлять етнічні німці, адже раніше ці території були частиною Австро-Угорської імперії. Після Першої світової війни за Сен-Жерменським мирним договором Трентіно і Південний Тріоль перейшли до Італійського королівства.

На Сицилії діє партія «Рух за автономію», її очолює губернатор цієї області Р. Ломбардо. Партія представлена, хоча і слабо, в обох палатах італійського парламенту. Її програма – правоцентристська, не виходить за рамки широкої економічної та політичної автономії. Також на Сицилії існує більш радикальна партія – «Рух за незалежність Сицилії» (Movimento per l'Indipendenza della Sicilia, MIS), що бере свій початок від сицилійського руху за незалежність 1943–1947 рр. Основні цілі цього руху представлені у вигляді трьох принципів: деколонізація, самовизначення, незалежність і боротьба з італійською політикою у Сицилії. Вплив цих організацій наразі невеликий [1, с. 85].

У Валле-д'Аоста з 1948 р. офіційно визнаний франко-італійський білінгвізм, причому французька мова виконує статутну і представницьку функцію. Тим часом, проведені в 2011 р. соціологічні дослідження виявили значну перевагу на користь італійської мови. Згідно з результатами опитувань, рідною мовою її назвали 71,58% респондентів, різні говірки/діалекти – 12,16% опитаних, франко-провансальською – 3,21%, французькою – всього 0,99%. Ідентифікатором же регіону є саме франко-провансальські говори. Саме поняття «говір» (фр. Patois) у Валле-д'Аоста втратило негативну конотацію; навпаки, говір називається «мовою серця», що має на увазі особливу прихильність вальдостанців до свого рідного говору [4].

На Сардинії протягом багатьох років існує рух за незалежність від Італії і будь-якої іншої держави (Indipendentismu SARDU). Його розвиток пов'язаний з тим, що, як наполягають його ідеологи, сардинська культура значно відрізняється від італійської, а також із загрозою поступового зникнення сардинської мови. Крім того, у соціальній мережі Facebook створено групу «CantonMaritimo» («Приморський кантон»), що ставить за мету приєднання Сардинії до Швейцарії. Вона висловлює позиції Сардинської партії дії. А. Карузо, один із засновників руху, пропонує передати острів Швейцарії як компенсацію державного боргу, оскільки офіційно визнаний рівень безробіття на острові становить 18,1%. Ще в 2012 р. опитування показало, що 40% жителів Сардинії проголосували б за відділення від Італії [1, с. 87].

Головним якісним показником, за яким розрізняються сепаратистські рухи в Італії, і до того ж дуже значно, є те, наскільки впливовим й активним є те чи інше об'єднання і його ідеї. На поточний момент сепаратистські рухи мають сильний вплив на області в північній частині країни. Це пов'язано насамперед з економічними факторами: наприклад, рівень безробіття в Італії в березні 2016 р. становив 11,4%, а на півдні, наприклад на Сицилії, рівень безробіття в два рази більший, ніж у середньому по країні. Саме тому жителі півночі розглядають себе як «виробників», а південні регіони – як «споживачів», і вважають для себе більш вигідним створення держави без південних регіонів.

Посилення невдоволення Півночі стосовно Півдня призвело до створення Північної Ліги за незалежність Паданії (Lega Nord per l'Indipendenza della Padania). Ліга Півночі була створена в 1989 р. Вона виступає за створення незалежної держави Паданії зі столицею в Мілані за допомогою надання північним провінціям незалежності від аграрного Півдня. В програмних документах «Ліги Півночі» лежать дві тенденції: з одного боку, підкреслюється приналежність північних областей (Паданії) до європейської ідентичності та їх активну участь у глобальній економіці, з іншого боку, партія наполягає на необхідності захисту власної ідентичності і протистояння втручання інститутів і механізмів ззовні. Одним з основних принципів, запропонованих Лігою Півночі, є пункт про створення податкового федералізму. Загалом, ідеологія і політичні дії «Ліги Півночі» не привели до формування досить серйозної загрози державній єдності і територіальній цілісності Італії. Водночас вони зробили досить вагомий внесок у процес певної трансформації політичної системи країни в ЄС, а саме процесу «деволюції», тобто передачі більш широких адміністративних і фінансових повноважень від центрального уряду регіонам [5]. Результати парламентських виборів 2018 року в Італії показали, що євроскептики мають широку підтримку у суспільстві. І саме Ліга Півночі, яка змінила назву своєї політичної сили на Лігу, отримала великий відсоток голосів виборців. Парламентські вибори передбачали, що виборці одночасно голосуватимуть і за депутатів нижньої палати, і за сенаторів. За підсумками на виборах у Сенат найбільше голосів (близько 37 відсотків) набирають разом праві популісти з «Ліги Півночі» Маттео Сальвіні, Forza Італія («Вперед, Італія»), Сільвіо Берлусконі і націонал-консервативна партія «Брати Італії». На другому місці, використовуючи ліві лозунги, – протестний рух «П'ять зірок» на чолі з Луїджі ді Майо (більше 32 відсотків). На третьому місці з результатами майже 23 відсотки голосів – соціал-демократи. На виборах у нижню палату парламенту правоцентристи лідирують з результатом у 37 відсотків голосів, у руху «П'ять зірок» – 32,7 відсотка,

соціал-демократи набирають близько 23 відсотків (у правлячій Демократичній партії при цьому – близько 19 відсотків) [6].

Більше того, в Італії сформувався новий уряд – через три місяці після виборів, які привели до дивного альянсу лівого руху «П'ять зірок» з праворадикальними популістами з «Ліги». На перший погляд, між двома політсилами загального мало, проте тижні інтенсивних переговорів показали, що ідеологічні опоненти можуть досягти компромісу з ключових питань зовнішньої та внутрішньої політики. Їх компроміс був скріплений коаліційною угодою обсягом у півсотні сторінок. У ній, зокрема, вказується про бажання обох партій виступити за скасування санкцій ЄС проти РФ, а також відмовитися від обмежувальних заходів в економіці ЄС. Іншою важливою угодою стало те, що на посаду прем'єр-міністра не претендували лідери партій – Маттео Сальвіні («Ліга») і Луіджі ді Майо (рух «П'ять зірок»). У результаті переговорів вибір несподівано пав на мало кому відомого професора права з Флоренції Джузеппе Конте – людини, яка до цього ніколи не працювала на державних посадах. Але коаліція проіснувала недовго. Кризовим моментом у діяльності стало голосування «Ліги» разом з опозицією за будівництво високошвидкісної залізниці до Франції, це відбулося всупереч позиції руху «П'ять зірок». В Італії популістський рух «П'ять зірок» і лівоцентристська Демократична партія заявили, що дійшли згоди щодо створення коаліційного уряду. Партії домовилися, що на посаді прем'єр-міністра залишиться Джузеппе Конте [7, с. 192].

Італія лише підтвердила тенденцію: більш радикальні суперники традиційних партій стають прийнятним вибором для європейців, які бачать в їхніх популістських гаслах і обіцянках альтернативу і новизну. Європейці чекають від них простих рішень для складних проблем, які накопичувалися роками.

Висновки. Таким чином, найбільш глибоке і комплексне розуміння складного механізму самовизначення італійців можливе лише крізь призму національно-регіонального компонента.

Регіони відіграють усе більш істотну роль у геополітичних процесах. Проблеми регіоналізму перебувають нині в центрі політичного життя багатьох країн.

Регіональні ідентичності мають свою складну структуру і динаміку, що характеризуються субрегіональними кліважами всередині самих регіональних ідентичностей, які визначаються включеними в них етнічними меншинами, сформованими в процесі імміграції. В умовах глобалізації остання обставина, особливо в сенсі посилення останніми роками потоку іммігрантів з країн Близького Сходу та інших регіонів світу, сприяє складанню різноманітних міжетнічних диференціацій всередині самих

регіональних ідентичностей, що актуалізує проблему соціальної та політичної консолідації.

В Італії, незважаючи на досить велику кількість різних сепаратистських рухів і їх активну діяльність, жодному з них не вдалося досягти поставлених цілей і обійти італійську Конституцію. При цьому потрібно зазначити, що положення національних і мовних меншин у країні не можна назвати критичним, позаяк вони представляють свої інтереси в Парламенті (і в Сенаті, і в Палаті депутатів). Наполегливість у діях сепаратистських рухів пов'язана з їх глибоким історичним корінням. Можливим каталізатором рухів може стати проблема напливу біженців з країн Близького Сходу. Величезний наплив мігрантів призведе до погіршення соціально-економічної обстановки в країні, внаслідок чого збільшиться число прихильників різних сепаратистських рухів. У якийсь момент центральна влада може не втримати ситуацію під контролем, і важко бути впевненими, що Італія довго зможе проіснувати як єдина держава.

І наостанок, позитивним моментом для ЄС може вважатися те, що італійські популісти-евроскептики не ставлять на порядок денний питання про вихід Італії з ЄС за прикладом британців.

Сама умовність італійської єдності знижує гостроту суперечок між федералістами та унітаристами і служить гарантією того, що політичні пристрасті в Італії не досягнуть критичного рівня. В Італії спроби окремих регіонів змінити відносини з центром пов'язані в основному з економічними міркуваннями, тому простого перерозподілу повноважень на їх користь буде цілком досить для того, щоб зберегти єдність країни, нехай і на інших, федеративних засадах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баранов А.В. Сепаратизм в современной Италии: факторы развития, институционализация, политические стратегии. *Человек. Сообщество. Управление*. 2015. Т. 16. № 12. С. 78–90.
2. Левин И.Б. Национальная идентичность в условиях глобализации (на материале Италии). *Новые тенденции во внутренней политике развитых стран*. Москва, 2005. 166 с.
3. Линтнер В. Италия. История страны. Москва, 2008. 384 с.
4. Моисеева Д.П. Валле-д'Аоста на перекрестке языков и идентичностей. *Диалог культур*. 2015. № 8. URL: <http://www.regionalstudies.ru/journal/homejournal/rubric/2012-11-02-22-11-32/366—q—q.html> (дата звернення 13.03.2021).
5. Giorgia Bull and Filippo Tronconi. The elusive nature of the Lega Nord. *Mapping the Extreme Right in Contemporary Europe: From Local to Transnational*. Routledge, 2012. P. 123.
6. Elezioni Politiche. 2018. URL: https://www.corriere.it/elezioni-2018/risultati-politiche/camera.shtml?refresh_ce-cr (дата звернення: 12.03.2021).

7. Rostetska S. Features of regional identity formation in the UK and Italy: comparative analysis. Development trends of scholarly knowledge in philosophy, sociology and political sciences : collective monograph / O.A. Dolzhenkov, L.M. Dunayeva, N.P. Hedikova, L.M. Khyzhniak, etc. Lviv–Toruń : Liha-Pres, 2019. P. 187–204.

REFERENCES:

1. Baranov, A.V. (2015). Separatizm v sovremennoj Italii: faktory razvitiya, institucionalizaciya, politicheskie strategii. Chelovek. Soobshchestvo. Upravlenie. T. 16. No. 12. S. 78–90.
 2. Levin, I.B. (2005). Nacional'naya identichnost' v usloviyah globalizacii (na materiale Italii). Novye tendencii vo vnutrennej politike razvityh stran. Moskva. 166 s.
 3. Lintner, V. (2008). Italiya. Istoriya strany. Moskva. 384 s.

4. Moiseeva, D.P. (2015). Valle-d'Aosta na perekrestke yazykov i identichnostej. Dialog kul'tur. 2015. No. 8. URL: <http://www.regionalstudies.ru/journal/homejurnal/rubric/2012-11-02-22-11-32/366—q—q.html>.

5. Giorgia Bull and Filippo Tronconi (2012). The elusive nature of the Lega Nord. Mapping the Extreme Right in Contemporary Europe: From Local to Transnational. Routledge. R. 123.

6. Elezioni Politiche (2018). Retrieved from: https://www.corriere.it/elezioni-2018/risultati-politiche/camera.shtml?refresh_ce-cp.

7. Rostetska, S. (2019). Features of regional identity formation in the UK and Italy: comparative analysis. Development trends of scholarly knowledge in philosophy, sociology and political sciences: collective monograph / O.A. Dolzhenkov, L.M. Dunayeva, N.P. Hedikova, L.M. Khyzhniak, etc. Lviv–Toruń: Liha-Pres, 2019. P. 187–204.

Features of the formation of regional identity: case of Italy

Rostetska Svitlana Ivanivna

Candidate of Political Science,
 Assistant Professor,
 Assistant Professor at the Department
 of Political Science and Law
 South Ukrainian National Pedagogical
 University named after K.D. Ushynsky
 Staroportofrankivska str., 26,
 Odessa, Ukraine

Each country is characterized by its own characteristics of the policy of forming a national identity based on regional identities.

The article identifies the specifics of the process of forming a regional identity in Italy, as a country with examples of devolution in the system of ties of the Center–Regions, the presence of political crises and conflicts.

The study takes into account the context of both the historical heritage and modern globalization processes, which undoubtedly play an important role in constructing a model of regional identity of any state.

It is noted that in Italy, despite a fairly large number of different separatist movements and their active work, none of them managed to achieve their goals and circumvent the Italian Constitution. It should be noted that the situation of national and linguistic minorities in the country cannot be called critical, as they represent their interests in Parliament (both in the Senate and in the Chamber of Deputies). Persistence in the actions of separatist movements is associated with their deep historical roots. A possible catalyst for movement could be the problem of the influx of refugees from the Middle East. The huge influx of migrants will worsen the socio-economic situation in the country, which will increase the number of supporters of various separatist movements. At some point, the central government may not keep the situation under control, and there will be no guarantee that Italy will be able to exist as a single state for a long time. However, in Italy, attempts by individual regions to change relations with the centre are mainly related to economic considerations, so a simple redistribution of powers in their favour will be enough to preserve the unity of the country, albeit on a different, federal basis.

It is noted that a positive aspect for the EU can be considered the fact that Italian populist Eurosceptics do not put on the agenda the issue of Italy's withdrawal from the EU following the example of the British.

Key words: identity, national identity, regional identity, conflict, political crisis, separatism.